

K İ T A P L A R A R A S İ N D A

W. EBERHARD — P. N. BORATAV, *Typen türkischer Volksmärchen*. Akademie der Wissenschaften und der Literatur. Veröffentlichungen der orientalischen Kommission, Bd. V, Wiesbaden 1953. XI+506 s.

Türkolojinin gün geçtikçe Avrupa ve Şark üniversitelerindeki genişleme ve ehemmiyetine rağmen Türk, bilhassa Türkiye halk edebiyatı, zaman zaman Garp müstesriklerinin vücuda getirdikleri bazı masallar tercümesi dışında, geniş ilim âleminin dikkat nazarını çekmek şöyle dursun, hatta bahis mevzuu olmaktan bile uzak kalmıştır. Asıl sahası olan Türkiye’de dahi umumiyetle halk edebiyatı, hele masallar, asla ele alınacak ciddî bir iş sayılmadığından, ister istemez, hayat ve araştırma sahası dışında donarak, yavaş yavaş unutulmağa yüz tutmuştur. Bereket versin ki Ankara Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi, vaktiyle kurduğu Türk halkiyatı kürsüsü ile bu unutulması reva görülen sahanın canlanmasına ve ilmî metotlarla işlenmesine yol açarak, sabık Ankara Üniversitesi profesörlerinden değerli sinolog Wolfram Eberhard ile halkiyatçı Pertev N. Boratav’ın, Alman dilinde, *Türk masallarının tipleri* adlı muazzam eserinin vücuda getirilmesine imkân vermiştir. Her iki müellif, eserlerini Türkiye’deki öğretimle muvazzaf buldukları devrede ele almış; bir taraftan yayınlanmış, bir taraftan da çeşnisi bulunmayan sahalarda masallarını yeni baştan toplatarak, yazma halinde, derinden derine inceleyerek, Türkiye (eserde nedense Türk tabiri kullanılmıştır) masallarının şimdiye kadar kimse tarafından araştırılmayan «tip»lerinin tesbitine çalışmışlardır.

Eserde 2500 masaldan fazlası gözden geçirilmiş olmakla beraber, W. Eberhard giriş kısmında (3. s.) bu kabil araştırmalar için bu rakamın hiç de tatminkâr sayılamayacağını, fakat eserin bu sahada yapılması gereken incelemelerin ilki olması hasebile, haklı olarak bu kadariyle iktifa edilmesi gerektiğini söylemektedir. Zaten, bundan fazlasını bugün bulmak da o kadar kolay olmasa gerktir. Bulunsa dahi, bunları ekseriyetle, «masalların menşei» (4. s.) adlı I numaralı tablodan da anlaşılacağı veçhile, İstanbul ve

Ankara gibi merkezlerden toplanmış olanlar teşkil edecektir. Nitekim eserde faydalanılan masalların 324 ü İstanbul'da, 299 u Ankara'da derlenmiş bulunmaktadır. Halbuki, müellifin de haklı olarak ileri sürdüğü gibi, orijinallik ve konuların gerçekliği bakımından, daha fazla köylerde halk arasında söylenen masallar üzerinde durulması daha isabetli ve doğru bir yoldur. 18 yıllık Anadolu araştırmalarımın elde ettiğim tecrübelerim, müellifin bu noktada ne kadar haklı olduğunu bir kat daha takviye etmektedir. Masalları coğrafi sahalara göre ayarlamak lâzımdır. Halkiyatı verimli ve çeşitli olan sahalarla halkiyattan hoşlanmayan sahalarda büyük farklar vardır. Hele «masal» nev'i umumiyetle Anadolu halkları arasında hiç de sevilmeyen, hatta bazı sahalarda, yalnız düğünleri idare eden basit kadınların mesleki dahilinde sayılan lüzumsuz bir şeydir. Bazen bir kimse-den masal söylemesi istendiği zaman, kendisinin tahkir edilmiş olduğunu sanar, yahut da «masal» tabiri altında manasız ve muhtevaca ahlâk dışında kalan yerli vakaları nakle başlar. Bundan dolayıdır ki bazı vilâyet muhiti, umumî olarak masalı hafifmesreplikten addedererek, bu bâkir edebî neviden hoşlanmaz. Eberhard bu mühim noktayı dikkat nazarıma almamış olacaktır ki bazı Anadolu sahasına ait malzemenin noksanlığından şikâyet etmekte ve ileride bu sahalara ait masalların toplanmasını ümit etmektedir. Doğrusu bu noktada ben Eberhard kadar ümitli değilim.

Tipoloji bakımından Anadolu masalları, müelliflerce, katî bir ölçü olarak şu veya bu kalıp içerisine alınmış değiller. Daha fazla masal motifleri göz önünde tutularak bugünkü Anadolu sahasındaki yayılış şekillerine göre tasnif edilmiştir. Ve Eberhard'ın mukaddemenin birinci bahsindeki izahatına bakılacak olunursa, bugünkü Anadolu masallarının ekserisinde menşece iki birbirinden ayrı, fakat birbiriyle kaynaşmış «tip» teessüs etmiş bulunmaktadır (5. s.). Diğer hallerde ise Hind masallarının tesiri görülür. Buraya ayrıca Çin tesirini de katmak yerinde olur. Fakat ne yazık ki bu sahada en çok söz söylemeğe salâhiyetli olan Eberhard eserde sükûtu tercih etmiştir. Hind tesiri meselesi saham dışında olduğundan her hangi bir fikrin ileri sürülmesinden sakınırım. Lâkin masallarımız üzerinde ister motif, ister şekil, ister onomastik bakımlarımdan olsun, Çin tesiri meselesi araştırılırken, mutlak Çinlilerinkine benzerlik gösteren «çocuk oyunları» mızın da mukayeseye celbini hatırlatmayı yerinde bulurum.

Böylece Türkiye masallarının menşei meselesi maalesef eserde a-

çıkılmamış olduğu gibi, gerçek bir Türk tipi masalın mevcudiyetine de işaret edilmemiştir. İncelemeye devam ettiklerini bildiren müelliflerden bu pek önemli maddenin üzerinde durulmasını dilerim.

Türk masallarının şekli, dili ve stili üzerinde duran Pertev Boratav ise, çok faydalı, fakat bizce bilinen, geniş malûmat verdikten sonra, mukaddemenin ikinci bahsinde konulara geçmekte ve esas olarak masallarımızı on üç başlıca gruba ayırmaktadır. Ve halk masalları ile edebî masallarımız arasında muayyen bir bağın mevcudiyetini tahlil ederek, *Billûr köşk*, *Dastan-ı Ahmet Haramî*, *Camaspname*, *Şahmeran*, *Tutinane*, *Seyfü'l-mülûk* ve saire üzerinde durmaktadır. Nihayet Boratav, masallarımızın psikolojik ve sosyal bakımlardan gördükleri tesirleri tahlil ederek, preanimistik itikatla tılsım ve sihir gibi bâtil itikatlar izlerinin de yer bulduğuna işaret etmektedir (19. s.). Fakat nedense, eski Türk itikadı olan şamanizmden asla bahsedilmemektedir. Bence bu noktanın ihmali yerinde değildir. Türk masallarının hünyesinde, motiflerinde, içerisine aldığı unsurlarda şamanizmin bir çok izlerini bulmak kabildir.

Eberhard'ca kaleme alınan mukaddemenin üçüncü bahsinde eserin hazırlanmasında takip edilen metot ve sistem üzerinde durularak, ana prensiplerde Fin halkiyat mektebi sistemine uyulduğu, fakat masalların tasnifinde tamamiyle Aarne'nin sistemi çerçevesi içerisinde kalmadığı, bu arada Walter Ruben'in ileri sürdüğü fikirlerle Arthur Christensen'in fikirlerine de riayet edildiği izah edilmektedir. Bu suretle iki bahsi Eberhard, bir bahsi de Boratav kaleminden çıkan 26 sahifelik mukaddemeden sonra masalların tiplere göre tasnifine başlanmış ve mevzua göre 374 tip tesbit edilmiştir (27—410. s.). İlâve olarak ayrıca Avrupa edebiyatından bize geçen masallara kısaca temas edilmekle kalmamış (411—412. s.), on yedi tane de masal olarak telâkki edilen halk hikâyeleri üzerinde durulmuştur (412—420. s.). Nihayet esere tip itibariyle Fin âlimi Antti Aarne'ninki ile bizim masallar arasında göze çarpan yakınlık ve benzerlik üzerine bir mukayese cetveli (421—422. s.), araştırılan masal kaynakları ile bu yolda faydalanan araştırmalar listesi (423—428. s.) ve motif indeksi (429—506. s.) eklenmiştir.

Mevzuun bekâreti, malzemenin kıtlığı, hakkında en ufak bir tetkik ve araştırmanın bahis mevzuu olmadığı bir saha üzerinde her hangi incelemenin yapılmasında ne gibi güçlüklerle rastlanacağı herkesçe bilinen bir gerçek olsa gerektir. Bu gerçekliği sezmeyenlere ve bilme-

yenlere gözü kapalı olarak tavsiye edeceğim eser Prof. W. Eberhard'la Prof. P. Boratav'ın vücuda getirdikleri bu eserdir. 2500 masalı okumak, onun inceliklerine nüfuz etmek, bu da yetmiyormuş gibi, motifleri ayırmak ve onları diğer milletler masallarının motifleri ile karşılaştırarak bir neticeye varmak, doğrusu her babayiğidin kârı değildir. Yıllardan beri her iki âlimin Anadolu masalları üzerinde ne kadar candan çalıştıklarını bilmekteydim. Daha 1941 yılında Kars ve yöresinde diyalektoloji üzerinde malzeme toplarken, benim çok fakir olan kârvanıma talebem Boratav da katılmış ve her fırsattan faydalanarak masal ve hikâyeler toplamakta idi. İşte o beraber çalışma günlerinin verimli semeresini bu eserde görmekle büyük bir sevinç duyuyorum. İlim âlemine hiç de yabancı olmayan her iki ilim arkadaşımı bu son eserleri dolayısıyla candan tebrik eder, Türk masalcıları adına da teşekkür ederim.

A. Caferoğlu

Rocznik Orientalistyczny. Wydaje Polskie Towarzystwo Orientalistyczne [Polonya Şarkiyat Cemiyeti tarafından neşredilmektedir]. Tom [cilt] XVII (1951—1952), Kraków 1953. XXXVI + 480 s. T. Kowalski'in bir resmi ile.

Marian Lewicki ile Ananiasz Zajączkowski'nin idaresi altında neşredilen bu cilt büyük Leh türkologu Tadeusz Kowalski'nin (1889—1948) hatırasına tahsis edilmiştir. Aslen Kowalski'nin 60. doğum yıl dönümünü kutlamak üzere çıkarılacaktı. Fakat ne yazık ki Kowalski 60. doğum gününü idrak edemedi 1948 de vefat ettiği için bu armağanı görememiştir.

Şarkiyatın çeşitli sahalarını kucaklayan makalelerin önemli bir kısmı doğrudan doğruya Türklüğü alâkadar etmektedir. Tanıtımızda her şeyden önce bunlar üzerinde duracağız.

IX—XVI Ananiasz Zajączkowski, Tadeusz Kowalski i jego prace orientalistyczne (21. VI. 1889 — 5. V. 1948) [T. Kowalski ve şarkiyata ait çalışmaları]. — XVII—XXXVI Włodzimierz Zajączkowski, Bibliografia Tadeusza Kowalskiego [T. Kowalski bibliyografyası] (210 madde).

1—11 V. Minorsky, Äinallu/Inallu (İran'da yaşayan Türk Eynallu